

Liisa Kääntä

Vaasan yliopisto

Toisto tavoitteellisen verkkokeskustelun rakenne-elementtinä

The article discusses the use of lexical repetition in task-oriented web discussions, which are part of university students' language course Academic Writing. The aim of the study is to analyze how lexical repetition is used and what functions it serves in the discussions. The analysis is based on the lexical identification of the repetition words and their placement as part of larger response threads. The methodological framework of the study is founded on Conversation Analysis and its core concepts of sequence organization and adjacency pair that have been applied to the analysis of web discussions. The analysis reveals that the participants use lexical repetition frequently and that the usage is influenced by the theme and structure of the discussion. Lexical repetition is also crucial in terms of sequence organization as it is centrally involved in, for example, how the participants tie their response turns to previous turns, thereby creating coherent argumentation.

Keywords: lexical repetition, task-oriented web discussion, sequence organization, cohesion

1 Johdanto

Tavoitteellinen verkkokeskustelu on toisaalta kirjoitettua kielenkäyttöä, toisaalta siinä on puhutulle kielenkäytölle ominaisia piirteitä. Tässä artikkelissa on kyse sellaisista tavoitteellisista verkkokeskusteluista, joissa keskustelua käydään asynkronisesti eli ei-reaaliaikaisesti (käsitteestä esim. Herring 1999) ja joissa tavoitteeseen suuntautuminen määrittää sekä keskustelun muotoa että sisältöä. Artikkelin lähtökohtana on ollut havainto siitä, että tällaisessa verkkokeskustelussa osallistujat näyttävät käyttävän erilaisia leksikaalisen koheesion keinoja – kuten toistoa – keskusteluyhteyden ylläpitämiseksi ja vuorojen kytkemiseksi toisiinsa.

Tässä artikkelissa toistoa lähestytään ilmiönä, jolla on kyky mukautua erilaisten kielenkäyttötilanteiden tarpeisiin. Toisto kuuluu sekä kirjoitettuun että puhuttuun kielenkäyttöön ja näitä yhdistelevään (tietokone)välitteiseen viestintään. Aikaisemmat tutkimukset toistosta kirjoitetussa kielenkäytössä liittävät sen tekstien tekstuaalisuuteen ja sitä kautta koherenssiin ja koheesioon (mm. Halliday & Hasan 1976): toisto on yksi keino rakentaa tekstiin sisäistä, tulkinnallista koherenssia ja pintatason leksikaalista koheesiota. Jälkimmäisessä tekstin sidosteisuutta luodaan tyypillisesti sanaston tasolla, samantyyppisiä sanoja toistamalla (ks. Hoey 1991; Tanskanen 2006). Leksikaalisen koheesion ja toiston on nähty toteuttavan muun muassa tekstien teeman kuljetusta, ja tällaisia tutkimuksia on tehty perinteisestä kirjoittamisesta ja kirjoittamisprosessista (esim. Ranta 2007) ja hypertextien kirjoittamisesta eli verkkokirjoittamisesta (esim. Savola 2009). Koherenssi- ja koheesiokeinojen merkitystä verkkokeskustelun sujumiselle on tutkittu myös synkronisista eli reaaliaikaisista verkkokeskusteluista (esim. Berglund 2009). Puhutussa kielenkäytössäkin toisto edustaa leksikaalista koheesiota ja osallistuu teeman kuljettamiseen keskustelussa. Arki- ja institutionaalisten keskusteluiden tutkimuksissa toistoa on lähestytty lisäksi vuorovaikutuksen näkökulmasta, jolloin toiston käyttö on ollut toisenlaista kuin kirjoitetuissa teksteissä. Näissä tutkimuksissa on esimerkiksi todettu, että toiston avulla neuvotellaan merkityksistä vieraan kielen oppimistilanteissa (esim. Suni 2008), osoitetaan samanmielisyyttä toisen keskustelijan kanssa ja ilmoitetaan, jos keskustelija ei ole ymmärtänyt tai kuullut edeltävää vuoroa (mm.

Schegloff 1996: 176–181). Schegloffin mukaan toistolla on tärkeä rooli myös sellaisissa keskustelun vuoroissa, jotka muodostavat rituaalin (esim. tervehdykset).

2 Tavoitteet ja aineisto

Toisin kuin perinteisissä keskusteluissa asynkronisissa verkkokeskusteluissa ei useinkaan ole mahdollisuutta välittömään ja samanaikaiseen reagointiin tai vuorojen selkeään peräkkäisyyteen (ks. Herring 1999, 2007). Tämä vaikuttaa osallistujien käyttämiin kielellisiin keinoihin. Vuoron ymmärrettäväksi tekeminen ja oikeaan vierusparin jäseneseen suuntautuminen edellyttävätkin, että esimerkiksi koheesiokeinoja ja leksikaalista toistoa käytetään hieman eri tavoin kuin toisenlaisessa viestinnässä.

Tätä taustaa vasten artikkelissa on kaksi oletusta, jotka ovat myös vaikuttaneet tavoitteisiin:

- 1) leksikaalinen toisto on keskeinen rakenne-elementti tavoitteellisissa verkkokeskusteluissa
- 2) syyt toiston käyttöön ovat seurausta verkkokeskusteluiden tekniikasta ja institutionaalisesta kontekstista, jossa ne käydään.

Tämän artikkelin tavoitteena on kuvata leksikaalista toistoa tavoitteellisessa verkkokeskustelussa kahdesta näkökulmasta, toisaalta kielenaineiksena ja toisaalta osana verkkokeskustelun sekvenssijäsennystä. Kun toistoa tarkastellaan kielenaineiksena, se nähdään **kielen** rakenteellisena yksikkönä, ja kun sitä tarkastellaan osana sekvenssijäsennystä, sitä tutkitaan **keskustelun** rakenteellisena yksikkönä. Keskustelun rakenteen osalta kysytään, miten toiston avulla rakennetaan kysymys- ja vastausvuoroja keskusteluun. Tällöin otetaan myös kantaa siihen, minkälaisissa funktioissa toisto toimii verkkokeskustelussa: onko tavoitteellisen verkkokeskustelun toiston käytöllä samoja tehtäviä kuin aiemmissa toistotutkimuksissa on havaittu.

Leksikaalisen toiston ja sekvenssijäsennyksen yhteyttä analysoidaan aineistosta, joka on kirjoitettua ja jossa on asynkroniselle verkkokeskustelulle tyypillisiä kokonaisia kappaleita sisältäviä viestejä, joissa vastataan teh-

tävänännön kysymyksiin. Aineisto on kerätty vuosien 2009–2010 pienryhmien keskusteluharjoituksesta *Tieteen popularisointi*, joka kuuluu yliopiston kieliopintojen kurssiin Tieteellinen kirjoittaminen suomeksi. Harjoituksessa on kolme kysymysrypästä aiheeseen liittyen, ja keskustelun alueen viestiketjut ovat tyypillisesti jakautuneet kysymysryppäiden mukaisesti. Pienryhmiä on kahdeksan ja osallistujien kirjoittamissa viestiketjuissa on yhteensä 130 viestiä. Keskusteluharjoitus on toteutettu Moodle-alustalla.

Tehtävänännön kysymysten avulla osallistujia on ohjattu keskustelemaan muun muassa popularisoinnin määritelmistä ja käytännön toteutuksesta sekä esimerkeistä hyvistä popularisoinneista. Pääasiassa kysymyksistä ja vastauksista koostuvassa keskustelussa osallistujat rakentavat instituutio-naalista asemaansa ja pyrkivät tiettyyn tavoitteeseen. He ovat opiskelijoita tekemässä kurssiin kuuluvaa harjoitusta ja samalla opiskelemassa, kartoittamassa tietoaan harjoituksen aiheesta. Toiseksi harjoituksessa keskustelemalla he ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja luovat tilanteen kielenkäyttöä yhdessä. Aiheeseen, keskustelutilanteeseen, osallistujien keskinäiseen suhteeseen ja keskustelun muotoon perustuen kehittyvä väliaikaisia diskursseja eli kielenkäyttötapoja (esim. Herring 2007), joita on tässä tutkittu soveltamalla keskusteluanalyysia tietokonevälitteisen viestinnän tutkimukseen ja leksikaalisesta toistosta tehtyihin rakennekuvauksiin.

3 Metodiset valinnat: sekventiaalisuus ja toisto

Tavoitteellisen verkkokeskustelun perusmuotona voidaan tässä tapauksessa pitää vierusparia *kysymys-vastaus*, joka edustaa keskusteluanalyttisen tutkimuksen yhtä keskeistä jäsennyystapaa, sekvenssijäsennyttä (mm. Raevaara 1997: 75–77). Sekvenssijäsennyys tarkoittaa keskustelun vuorojen peräkkäisyyttä, eli keskustelussa esiintyy esimerkiksi kysymyksiä ja vastauksia, joista muodostuva toiminta rakentaa erilaisia jaksoja keskusteluun (mm. Schegloff 2007). Sekä kasvokkaisissa että verkkokeskusteluissa osallistujat pyrkivät suhteuttamaan vuoronsa sekä edeltäviin että mahdollisiin jäljessä tuleviin vuoroihin. Keskusteluanalyysin termein he suuntaavat vuoronsa meneillään olevaan toimintaan ja samalla muokkaavat kyseistä toimintaa (esim. Raevaara 1997: 75).

Aineiston keskusteluissa osallistujat voivat suunnitella vuoronsa vastaukseksi tehtävänannon kysymykseen ja/tai edeltävän osallistujan vastaukseen tai mahdolliseen lisäkysymykseen ja he voivat omissa vuoroissaan ottaa huomioon myös mahdolliset jälkeensä tulevat vuorot. Tavoitteellisen verkkokeskustelun vierusparit eivät kuitenkaan ole kytköksissä toisiinsa koko aikaa, ja sisällöllisesti peräkkäiset vuorot voivat konkreettisesti saada väliinsä muita vuoroja; tällainen verkkokeskustelu on nähdäkseni hyvä esimerkki vierusparien laajentumisesta (käsitteestä mm. Schegloff 2007). Kysymysten ja vastausten polveileva järjestys rakentaa verkkokeskusteluun jaksoja, joiden sidosteisuus koko keskusteluun ja joissa olevien vuorojen sidosteisuus toisiinsa edellyttää selkeitä koheesion keinoja, joista toisto on siis vain yksi (leksikaalisen ja kieliopillisen koheesion keinoista esim. Halliday & Hasan 1976; Hoey 1991). Herringin (1999) mukaan kyse on ilmiöstä rikkoutunut vuorottelu (*disrupted turn adjacency*, suomennos omani).

Artikkelissa kuvataan esimerkkien kautta, miten leksikaalinen toisto näkyy yksittäisissä vuoroissa tiettyjen sanojen toistona ja miten nämä sanastolliset toistoesiintymät sijoittuvat osallistujien vuoroihin ja koko keskustelun viestiketjujen sekvensseihin. Toistoesiintymiä löytyi paljon, minkä takia oli syytä rajata toiston tarkastelua koskemaan erityisesti vuorojen alkua ja loppua – niitä kohtia, joissa vuoron toiminta tyypillisesti osoittaa sekä yhteyttä vierusparin etujäseneseen että seuraavalle vuorolle suunnan (vrt. perinteiset, lyhyet keskustelut esim. Schegloff 1996, 2007; myös Raevaara 1997). Tässä sekvenssijäsennyksen tarkastelussa on kuitenkin otettu huomioon asynkronisen verkkokeskustelun vuorojen rikkoutuneisuus, keskustelun tekninen välitteisyys ja institutionaalinen konteksti, joista on edellä ja luvussa 2 ollut puhetta. Nämä on otettu huomioon myös toiston käytön syitä pohdittaessa.

Rakenteellisesti leksikaalinen toisto voi ilmetä eri tavoin. Tässä artikkelissa aineistosta on tutkittu yksittäisen sanan toistoa, yhteenkuuluvien sanojen toistoa ja lauseiden toistoa. Näiden lisäksi leksikaalinen toisto voi ilmetä arkikeskustelussa jopa kokonaisten vuorojen toistona. (Mm. Tanskanen 1994.) Toistoa ovat esimerkiksi VISKin (2008: § 1736) ja Räsänen (2010) mukaan myös sanojen alkuäänteet erilaisissa konstruktioissa, joita voidaan kutsua toistokonstruktioiksi (*päivästä päivään, mennä menojaan*).

Toisto edustaa leksikaalista koheesiota, johon esimerkiksi Halliday ja Hasan (1976) sisällyttävät reiteraation ja kollokaation. Reiteraatio koostuu toiston (*hevonen – hevonen*) ohella muun muassa synonymiasta (*karhu – otso*), hyponymiasta (*eläin – hevonen*), spesifioinnista (*hevonen – ravihevonen*) ja yleistyksestä (*ravihevonen – hevonen*), joissa koheesiota syntyy sanastollisen ja rakenteellisen tason lisäksi merkitysten tasolla (ks. myös Tanskanen 1994: 102–103). Kollokaatio (*kesä – juhannus, aurinko*) puolestaan luo koheesiota miellelyhtymiin ja sanojen välisiin merkityssuhteisiin liittyvin keinoin enemmän kuin pelkästään rakenteellisin tai sanastollisin keinoin (esim. Tanskanen 2006).

Artikkelissa on keskitytty leksikaaliseen toistoon, vaikka tiedossa onkin, että kielenkäytön koherenssiin ja koheesioon vaikuttavat usein monet tekijät yhtäaikaaisesti ja että toisto voi olla myös muuta kuin tietoinen tekstiä eheyttävä keino (vrt. Ranta 2007). Leksikaalisen koheesiokeinoihin on viitattu vain tarvittaessa.

4 Leksikaalisen toiston rakentuminen

Aineiston analyysi osoittaa leksikaalisen toiston tärkeäksi osaksi tavoitteellista verkkokeskustelua. Leksikaalisen koheesiokeinoista toisto esiintyy lähes jokaisessa viestiketjussa, jokaisessa vuorossa ja monessa yksittäisessä vuorossa useamman kerran. Määrällinen tulos ei ole yllättävä, sillä toisto on olennaista tekstien maailmalle; Hoeyn (1991: 3–10) mukaan leksikaalinen koheesio kattaa noin 40 % tekstin koheesiokeinoista. Tässä näkyy myös verkkokeskustelun tekstimäisyys, sillä siinä ei voida rakentaa koheesiota puhutulle keskustelulle ominaisilla piirteillä, kuten ajallisesti välittömällä vastauksella (vrt. Hakulinen 2001).

Tässä luvussa käydään ensin läpi toisto rakenteellisenä yksikkönä, minä jälkeen tarkastellaan toistoa keskustelun sekvenssijäsenyyksen rakennelmenttinä ja toiston käytön funktioita. Seuraavassa luvussa pohditaan tuloksia ja suhteutetaan niitä aikaisempiin tutkimuksiin.

4.1 Toisto rakenteellisena yksikkönä

Tavoitteellisessa verkkokeskustelussa yksittäisenä sanana toistetaan teemaan keskeisesti kuuluvia sanoja, joita ovat esimerkiksi *popularisointi*, *populaaristaminen*, *lukija*, *yleisö*, *tutkimus*, *artikkeli*. Näiden sanojen toistolle on ominaista, että toistettaessa niitä varioidaan jonkin verran: yksittäisen sanan toisto ei välttämättä toteudu aina täydellisenä. Tyypillisessä variaatioissa toistettavaa sanaa spesifioidaan tavalla tai toisella (spesifointi leksikaalisen koheesioita omaa alalajina esim. Tanskanen 1994). Tämä on nähtävissä esimerkissä 1.

- (1) TJ: "Popularisointi eli yleistajuistaminen tarkoittaa vaikeaselkoisen tekstin muokkaamista **laajajalkolle yleisölle** ymmärrettäväksi. - -"

VL: "Tärkeää on määritellä käsitteet niin, että hyvin spesifin aihe on **suuren yleisön** mielestä mielenkiintoinen ja ymmärrettävä. - - **Kohdeyleisön** huomioon ottaminen on ensiarvoisen tärkeää, mutta toisaalta haastavaa ja vaikeaaakin."

HS: "- - **Suuren yleisön** pitäminen ajan tasalla on myös jo tutkimuseettinen asia; kyse on avoimuudesta. - -"

Aineistossa käytetään jonkin verran yhteenkuuluvien sanojen toistoa, mikä tarkoittaa konkreettisesti sellaisia tapauksia, joissa tiettyjä lauseen osia toistetaan joko identtisesti tai muuttuneessa järjestyksessä. Esimerkissä 2 näkyy identtinen toiston käyttö (*sivistyssanojen käyttöä*) kahden vuoron välillä. Lisäksi siinä on lausetointoakin (*lukijakuntaa ei aliarvioida*).

- (2) AM: "Populaaritekstissä on tärkeää välttää liiallista **sivistyssanojen käyttöä**, mutta on kuitenkin myös erittäin tärkeää, **ettei lukijakuntaa kuitenkaan aliarvioida**. Näin ollen on tärkeää kirjoittaa asiallista tekstiä, ja myös faktojen tulee olla kunnossa. - -"

MM: "Toi **sivistyssanojen käyttöä** tulisi todella harkita tarkkaan. AM mainitsee, että on myös tärkeää, että **lukijakuntaa ei aliarvioida**. **Lukijakuntaa on todella vaikea arvioida**, - -"

Esimerkissä 2 huomio kiinnittyy myös AM:n vuorossa verbi-ilmaukseen *on tärkeää*, joka toistuu usein. Vaikka kyse on leksikaalisesta toistosta, sen vaikutus viestiketjun koheesioon on kyseenalainen: itsetoisto näyttää olevan

keino ilmaista leksikaalista koheesiota yksittäisten lauseiden välillä yhdessä vuorossa, mutta ei niinkään eri vuorojen välillä. Tässä näkyy toisaalta koheesion ja toiston monikerroksisuus, sillä toisto voidaan nähdä sekä leksikaalisena lausetasolla että tekstuaalisena laajempien rakenteiden tasolla, koko tekstin tasolla (vrt. Hoey 1991: 3–25).

Esimerkissä 3 puolestaan on nähtävissä yhteenkuuluvien sanojen toisto hieman muuttuneessa järjestyksessä. Toiston alaiset sanat eivät pelkää muuta järjestystä, vaan ne muokkautuvat laajemminkin: esimerkiksi *selkeäkielisyys* toistuu myöhemmässä vuorossa pääsanana (*kieltä*) ja sen määrittäneenä (*selkeää*).

(3) KKL: "Tällöin korostuvat selkeäkielisyys, lauseiden lyhyys ja yksinkertainen virkerakenne."

SH: "Tekstissä käytetään selkeää kieltä, lyhyitä ja yksinkertaisia lauserakenteita."

Esimerkin vuorot ovat kahdelta eri opiskelijalta ja kahdesta eri vastausketjusta: KKL sanoo asian ensin ja SH palaa asiaan toisessa vastausketjussa pari päivää myöhemmin. Toisto siis luo koheesiota näiden kahden vuoron välille, vaikka ne eivät peräkkäisiä vuoroja olekaan ja vaikka ne sijoittuvat eri vastausketjuihin. Kytköstä auttaa se, että keskustelun teema on läsnä kummasakin vastausketjussa ja on kyse saman ryhmän osallistujista. Toisenlainen tapaus on esimerkissä 4, jossa toisto tapahtuu peräkkäisissä vuoroissa ja jossa yhteenkuuluvat sanat on vain käännetty toisinpäin.

(4) KKL: "Netistä löysin populaaristamiselle asetettuja tavoitteita. -- Mielestäni **hyvä ja selkeä listaus** tavoitteista.

Mitä tavoitteita tieteellisen tekstin popularisoinnille voidaan asettaa? -- "

SH: "Todella **hyvä ja selkeä listaus** popularisoinnin tavoitteista!"

JM: "Samaa mieltä, **listaus on hyvä!**"

Mielenkiintoista on se, että toisto on identtinen SH:n vuorossa mutta erilainen JM:n vuorossa, jota voidaan pitää kommenttivuorona sekä KKL:n että

SH:n vuoroon. Keskustelun koheesioita kannalta mielenkiintoista on myös se huomio, että SH ja JM käyttävät molemmat huutomerkkiä. KKL:n vuorossa toistettavat sanat sijaitsevat vuoron alussa, minkä jälkeen seuraa puheenaiheena oleva lista tavoitteista ja täsmennyksiä listan kohtiin. SH ja JM ovat siis omissa vuoroissaan poimineet KKL:n vuorosta yhden lyhyen kohdan, jota toistavat. Huutomerkin käyttö voidaan tulkita niin, että näiden kahden jälkimmäisen vuorot ovat kiinteämmässä yhteydessä toisiinsa kuin KKL:n ja JM:n vuorot, vaikka samasta aiheesta yhä keskustellaan. On esimerkiksi helpoa olettaa, että JM on lukenut KKL:n listauksen, huomannut SH:n kommentoineen lyhyesti ja ytimekkäästi kyseistä listausta ja huomannut olevansa samaa mieltä. Tällaisissa tapauksissa toisto näyttäytyy keinona osoittaa samanmielisyyttä ja lähestyy puhutulle kielenkäytölle tyypillisempää toiston käyttöä (vrt. Schegloff 1996).

4.2 Toisto sekvenssijäsennyksessä

Kun katsotaan toiston sijoittumista verkkokeskustelun viestiketjujen sekvensseihin, on nähtävissä kolme päätyyppiä. Ensinnäkin tehtävänannon kysymyksiä toistetaan joko täydellisesti tai osittain ja toisto on siten läsnä heti keskustelun ja viestiketjun alussa. Toiseksi vastausvuoroissa on edeltävien ja aikaisempien vuorojen toistoa. Toisto osallistuu siis vahvasti keskustelun teeman kuljettamiseen tehtävänannosta vastausketjuihin ja vastausvuorolta toiselle. Kolmanneksi vastausvuoroissa on myös oman sanoman toistoa, jota tosin voidaan pitää sekvenssijäsennyksen ja vierusparien kannalta epärelevanttina – oman sanoman toisto ei pääsääntöisesti luo koheesiota toisiin vuoroihin ja koko keskustelun toimintaan (ks. esimerkki 2).

Tehtävänannon kysymyksen täydellinen tai osittainen toisto on tyyppistä vastausketjun aloitusvuorolle. Vuorossa tehdään tietäväksi se, mihin tehtävänannon monista kysymyksistä vastataan. Tässä aineistossa se tehdään toistamalla kysymyksissä esiintyvä keskustelun aihe eli tieteen popularisointi, ja toistaminen tapahtuu heti vuoron alussa. Tämä näkyy esimerkiksi 5 ja 6.

Tehtävänannossa ensimmäinen kysymysrypäs kuuluu: **Mitä tarkoittaa tieteen populaaristaminen? Miksi se on tarpeellista?**

- (5) Ryhmän yksi opiskelija aloittaa keskustelun ja samalla vastausketjun.

PR: "**Populaaristaminen tarkoittaa** esimerkiksi jonkun tekstin tai tutkimuksen kääntämistä kansankielelle. - -"

Popularisointi on tarpeellista, koska usein tutkitaan asioita, jotka saattavat läheisesti koskettaa lähes kaikkia ihmisiä - -"

JN: "Toisaalta voisi ajatella, että myös itse tutkijat ja yliopistot hyötyvät siitä, että 'tavalliselle kansalle' voidaan tarjota jotakin konkreettista ns. akateemisen hölynpölyn sijaan. - -"

AP: "**Popularisointi on tarpeellista**, jotta tutkimustieto saadaan laajempaan levitykseen kuin vaikkapa ammattilehtiin. - -"

Esimerkissä 5 keskustelun aloittaja toistaa ensin tehtävänannon ensimmäisen kysymyksen sanoja, minkä jälkeen hän vuoronsa lopussa ottaa kantaa myös toiseen kysymykseen toistamalla sen sanoja. Huomioitavaa on, että AP vastausketjun kolmannessa vuorossa ei odotuksenmukaisesti toistakaan PR:n ja tehtävänannon ensimmäistä kysymystä, vaan hän aloittaa oman vuoronsa toistamalla toisen kysymyksen ja PR:n vuoronlopun sanoja. Leksikaalisen toiston keinoin keskustelija voi siis osoittaa, mitä keskustelun aiheita hän haluaa korostaa tai mitä hän pitää keskustelun kulun ja tehtävänannon kannalta relevanttina – mikä on se toiminta, johon hänen vuoronsa suuntautuu. Tällaisessa vuorossa ja tällaisella toiston käytöllä voidaan myös vaihtaa viestiketjussa käsiteltävää teemaa eli vaikuttaa omalla vuorolla uuden sekvenssin alkamiseen.

- (6) Toisessa ryhmässä keskustelun aloittaja toistaa tehtävänannon kysymyksen hieman toisin.

KKL: "**Tieteellisen tekstin populaaristamisella** ymmärretään tutkimustulosten esittämistä yleisesti ymmärrettävässä, kansantajuudessa muodossa. - -"

EV: "**Tieteen popularisoinnissa** artikkelin tai tutkimuksen kieli tulee muuttaa sen lukijalle sopivaksi. - -"

Esimerkki. Omaa tieteellistä tekstiä (kuulostaapa hassulta 😊) populaaristaessa pyytäisin tekstin lukijaksi luultavasti poikaystäväni. - -"

JM: ”**Tieteen populaaristaminen** on tärkeää siksi, ettei tehty tutkimus jää vain kyseisen tieteenalan käsitteistön tuntevan ihmisjoukon luettavaksi. --

Esimerkki vaikeaselkoisesta lauseesta: --”

KKL: ”**EV:n esimerkki** poikakaverilla luetuttamisesta tai ystävillä luetuttamisesta on hyvä keino saada selville, miten oman tekstin populaaristamisessa on onnistunut. --”

Esimerkissä 6 on nähtävissä osallistujien suuntautuminen keskustelun teemaan, mikä osoitetaan kunkin vuoron alussa. Teemalle keskeiset sanat toistuvat hieman varioiden, mutta koheesio on silti ilmeinen. Toiston esiintyminen tällaisissa vuoroissa ei kuitenkaan kerro siitä, suuntautuvatko jälkimmäisten vuorojen kirjoittajat toiminnallaan tehtävänannon kysymyksiin vai pelkästään edeltäviin vuoroihin. Kun on kyse tällaisesta verkkokeskustelusta, toimintaan suuntaaminen saattaa tapahtua kummallakin tavalla tai vain toisella. Leksikaalinen ja lingvistinen analyysi on kuitenkin riittämätön kertomaan, miten suuntaaminen on tehty. Pääasia on, että toisto luo koheesiota sekä tehtävänannon ja vastausketjujen välille että keskusteluvuorojen välille.

Esimerkiksi JM:n vuorossa on näkyvillä kytkös tehtävänannon toiseenkin kysymykseen *Miksi se on tarpeellista?* JM käyttää vuoronsa alussa leksikaalisen toiston jälkeen verbi-ilmausta *on tärkeää*, joka on yhdenlainen variaatio verbi-ilmauksesta *on tarpeellista*. JM:n vuorossa on aineksia sekä vastauksista tehtävänannon kahteen kysymykseen että täsmennyksistä ja kommentaareista häntä edeltäviin vuoroihin. Sen lisäksi JM:n vuorossa on aineksia – myös toistoa muiden ohella – jälkeensä tuleville vuoroille. Esimerkiksi KKL:n seuraavassa vuorossa on toistoa sekä JM:n vuorosta että EV:n aikaisemmasta vuorosta sanaan *esimerkki* liittyen.

Tämä näyttää olevan tyypillistä tällaiselle verkkokeskustelulle, jossa keskustelijat joutuvat toistamaan teemalle keskeisiä elementtejä tavalla tai toisella eivätkä voi käyttää puhutulle kielenkäytölle ominaisia minimipalautteita (esim. Hakulinen 2001) esimerkiksi vastausten ajallisten erojen takia. Keskustelu ei oletettavasti pysyisi kovin hyvin koossa tai etenisi tehtävänannon mukaisesti, jos keskustelijat muutaman tunnin tai päivän välein vain olisivat samaa mieltä.

Esimerkissä 6 osallistujien toiston käyttö näyttää osoittavan myös sen, että keskustelun institutionaalinen konteksti otetaan huomioon omia vuoroja kirjoitettaessa: se mitä toistetaan, liittyy keskustelulle asetettuihin tavoitteisiin. Muiden vuoroista poimitaan toistettavaksi sellaisia kohtia, joiden avulla keskustelua saadaan jatkettua (ks. myös Halliday & Hasan 1976). Leksikaalisen toiston käyttöön sisältyykin ajatus siitä, että tiettyjä asioita toistettaessa muut asiat saavat vähemmän painoa – toistolla on vaikutusta tiedon rakentumiseen (vrt. Hoey 1991: 100–161). Toisto näyttäisi olevan yksi keino huolehtia vanhan ja uuden tiedon vuorottelusta tavoitteellisessa verkkokeskustelussa.

Esimerkissä 7 näkyy se, kuinka osallistujat hyödyntävät leksikaalista toistoa luodessaan kytköksiä tiettyihin vuoroihin keskustelussa. Huomioitavaa on, että tässä tapauksessa toisto on osa keskustelun teemaa mutta ei toista leksikaalisella tasolla tehtävänannon kysymyksiä.

- (7) SAT: "Tieteellisen kirjoittamisen ABC (2005: 141) tiivistää popularisoinnin sanoihin: kansanomaistaa ja helpotajuistaa. - -"

Ihmiset ovat kiinnostuneita tieteistä ja lehdet etsivät hyviä artikkeleita. **Julkisuus** on hyvä tutkijan työlle ja sen avulla voidaan saada lisää **resursseja** jos tutkimusta pidetään tärkeänä ja kiinnostavana."

SS: "Hyviä esimerkkejä kauppatieteiden popularisoinnista löytyy esim. Harvard Business Reviewstä. - -"

SAT: "Monet ammattilehdet pitävät sisällään oman alan väitöstilaisuuksista ja tutkimuksista tehtyjä popularisoituja artikkeleita, joista saa tiivistetyn kuvan keskeisestä tuloksesta. - -"

SS: "Popularisointi voi olla myös yhteiskunnallisesti tärkeää, kuten esimerkiksi nyt kun sikainfluenssa on valloittamassa maailmaa. - -"

AS: "Tuli mieleen **julkisuudesta ja rahasta**, että vaikkakin raha on ainakin osa syy tekstin popularisointiin, niin se ei kuitenkaan välttämättä ole se päällimmäinen syy aina. Mainitsit tuossa hyvän esimerkin, miksi tekstiä tulee popularisoida muustakin syystä kuin **rahasta ja resursseista**."

Esimerkissä AS toistaa vuoronsa alussa sanan *julkisuus*, joka on yksi keino rakentaa kytkös SAT:n ensimmäiseen vuoroon ja nimenomaan vuoron loppuun. AS toistaa vuoronsa lopussa myös sanan *resurssit*, mikä on selkeä viittaus SAT:n ensimmäiseen vuoroon. Näiden kahden vuoron välissä keskustellaan periaatteessa samasta aiheesta, mutta toiston avulla AS ilmoittaa, mihin hän oman vuoronsa ensisijaisesti suuntaa. AS:n vuoro on kytköksissä myös muihin edeltäviin vuoroihin, mutta kytkös ei ole yhtä vahva. Esimerkiksi SS:n edeltävään vuoroon ja siinä sanaan *yhteiskunnallisesti* liittyy AS:n vuoron kommentit julkisuudesta. Kyseessä on toisenlainen koheesiokeino kuin pelkkä sanatoisto.

Esimerkissä 7 näkyy myös se, että leksikaalinen toisto ei ole ainoa keino vuorojen suuntaamiseen ja viestiketjun sekvenssien rakentumiseen. AS aloittaa vuoronsa ilmauksella *tuli mieleen*, yhdistää sen leksikaaliseen toistoon ja luo näin yksittäistä toistoa vahvemman kytköksen aikaisempiin vuoroihin. Toisin kuin tavoitteellisessa verkkokeskustelussa tyypillisesti ja nimenomaan tässä aineistossa, ilmaus rakentaa kyseisestä vuorosta ennemminkin kommentti- kuin vastausvuoroa.

Yhdistämällä leksikaalista toistoa muihin sidoskeinoin keskustelun vierusparit ja sitä kautta sekvenssit ovat alttiimpia vaihtelulle, eivätkä vuorot keskity pelkästään tehtävänannon kysymyksiin ja niiden vastauksiin. Tavoitteellisen verkkokeskustelun vierusparit voivat laajentua koheesion keinoin: kysymysvuoron jälkeen voi tulla vastausvuoro, jonka jälkeen ei odotuksenukaisesti tulekaan toista vastausvuoroa vaan kommenttivuoro (vrt. Schegloff 2007).

Esimerkissä 8 leksikaalinen toisto sijoittuu kysymys-vastaus-vieruspariin, jota rikkoo yksi välissä oleva vuoro (HH). Kyseinen vuoro on kuitenkin lisäys ensimmäisen vuoron asiaan vaikka ei sen erilliseen kysymykseen vastaakaan.

- (8) MS: "Popularisointien julkaisukanavia ovat mm. sanoma- ja aikakauslehdet ja verkossa julkaisu. **Olisikohan Valitut Palat hyvä esimerkki popularisoinnista?** Siellä on muistaakseni usein tutkimuksia selitetty 'selkokielellä'. Esim. <http://www.valitutpalat.fi/lehd12.php>"

HH: "Popularisointi on varmasti yleistynyt ja sen käyttöä näkee kaikissa **viestintäkanavissa**, jotka ovat suunnattu suurel-

le kuluttajakunnalle. Tämä johtunee mm. teknologian yhä suuremmasta vaikutuksesta tavallisen ihmisen arkeen ja elämään.”

EH: ”**Mielestäni Valitut Palat on hyvä esimerkki lehdestä**, jossa on paljon popularisoituja tekstejä ja jonka lukijakunta on vielä suuri. Netti on varmasti tehnyt suuren osuuden sen suhteen, että tieteellinen tieto on popularisoidussa muodossa saavuttanut ihmisiä. Vanhemmatkin ihmiset ovat oppineet vuosien saatossa käyttämään tietokonetta ja nettiä sekä etsimään tietoa netistä.”

Esimerkissä EH käyttää leksikaalista toistoa (*Valitut Palat, hyvä esimerkki*) osoittaakseen, että on huomannut MS:n kysymyksen ja vastaa nimenomaan siihen. Toistolla luodaan koheesiota näiden kahden vuoron välille, vaikka ne eivät peräkkäisiä vuoroja olekaan. Kysymyksen ja vastauksen lähes identtinen toisto kuitenkin osoittaa, että verkkokeskusteluissa voi silloin tällöin esiintyä puhutulle kielenkäytölle ominaisia rituaalisia toimintoja, kuten esimerkissä 4 tai Hakulisen (2001) esimerkissä alla:

K: **Tuletko** mukaan?

V: **Tulen.**

Myös esimerkissä 8 näkyy se, että leksikaalinen toisto on vain yksi keino, jolla osallistujat voivat osoittaa vuoronsa paikkaa sekvenssissä. Esimerkiksi HH osoittaa omassa vuorossaan, että hänen vuoronsa on kommentti edeltävään vuoroon, käyttämällä modaalista ilmaisua *varmasti* ja yhdistämällä sen *viestintäkanaviin*, josta on kytkös MS:n *julkaisukanaviin*. Vuorossa on kytkös viestiketjun ja keskustelun teemaan sanatason lisäksi myös keskustelun tekniikan tasolla: viestin olemassaolo MS:n vuoron perässä on jo yksi tekijä, jonka avulla vuorojen yhteys on tulkittavissa.

Verkkokeskustelussa toiston ja toistettavan välille voi siis muodostua muitakin vuoroja, eli vuoro ei ole aina välttämättä vastaus tai kommentti edeltävään vuoroon vaan johonkin aikaisempaan (vrt. Herring 1999), ja toisto on yksi keino osoittaa vuoronsa paikkaa sekvenssissä.

5 Tuloksia ja pohdintaa

Tavoitteellisessa verkkokeskustelussa toistoa esiintyy paljon, ja se on hyvin monimuotoista. Monimuotoisuus ja monipuolisuus ovat kuitenkin alisteisia keskustelun muodolle ja sisällölle: tehtävänantoon ja sen kysymyksiin suuntaaminen edellyttävät niiden keskusteluteemojen toistoa. Tästä syystä on ymmärrettävää, että tehtävänannolle keskeiset sanat toistuvat jokaisessa vastausketjussa ja jossain muodossa lähes jokaisessa vastausketjun vuorossa. Teemaan keskittyminen toiston avulla osoittaa myös, että tavoitteellisenkin verkkokeskustelu noudattaa kirjoitetulle kielenkäytölle tyypillistä koheesiota (ks. Ranta 2007). Määrällisesti leksikaalista toistoa voidaan pitää tällaisen verkkokeskustelun yhtenä keskeisimmistä elementeistä.

Leksikaalinen toisto ei kuitenkaan hallitse pelkästään määrällisesti, vaan se on myös laadullinen keino keskustelun koheesion luomiseksi. Tätä väitettä puoltavat leksikaalisen toiston käyttö viestiketjujen vieruspareissa ja niiden laajentumisissa ja toiston avulla suunnattu vuorottelu. Toistoilla osoitetaan tällaisessa verkkokeskustelussa se vuoro, mihin osallistujan oma vuoro suuntautuu eli mihin vuoroon oma vuoro on esimerkiksi vastaus tai kommentti. Lisäksi toiston avulla voidaan luoda kytköstä seuraaviin vuoroihin. Toisto vaikuttaisi olevan yksi keino huolehtia siitä, että rikkoutuneesta vuorottelusta huolimatta osallistujat pystyvät asemoimaan oman vuoronsa oikein, jotta keskustelu olisi sujuvaa ja jatkuvaa. Tällaisessa verkkokeskustelussa ei siis välttämättä tapahdu koheesion hajoamista, vaikka sekventiaalisesti tärkeät vuorot – esimerkiksi kysymykset, vastaukset ja muut keskustelun tiedonkulkua ja tavoitetta edistävät – eivät peräkkäisiä olisikaan (vrt. Herring 1999).

Leksikaalista toistoa esiintyy monenlaisissa tehtävissä aineistossa. Sillä esimerkiksi viedään keskustelua eteenpäin, vastataan tehtävänannon kysymyksiin, osoitetaan samanmielisyyttä, jopa hyväksyntää ja voidaan korostaa toisen sanomaa tai joitain tietoja. Näissä tehtävissä toistoa käytetään myös aikaisempien tutkimusten mukaan, eikä kielenkäytön muodolla (puhuttu, kirjoitettu, tietokonevälitteinen) näytä olevan ratkaisevaa merkitystä tehtävien samanlaisuutta tai erilaisuutta mietittäessä (vrt. esim. Schegloff 1996; Ranta 2007). Toisaalta verkkokeskustelussa ei ainakaan tämän aineis-

ton perusteella vaikuttaisi olevan sellaista toiston käyttöä, jossa se on keino osoittaa edeltävän vuoron epäselvyyttä, mitä tapahtuu esimerkiksi puhutussa kielenkäytössä (ks. Schegloff 1996).

Toiston avulla osallistujat voivat ilmaista, mitä pidetään aiheen käsitelyssä tärkeänä ja toistamisen arvoisena – toistuvat elementit ovat niitä, joihin keskitytään. Toiston käytöllä voi siis nähdä samanlaista toimintaa merkityksistä neuvoteltaessa kuin esimerkiksi Sunin (2008) tutkimuksessa. Näin asennoidutaan meneillään olevaan toimintaan ja teemaan ja sitä kautta toisen vuoroa ja viestiä kohtaan (koheesio yhteistoiminnan muotona ks. Tanskanen 2006). Tehtävät ovat hyvin samanlaisia, joihin esimerkiksi Tannen (1989: 36–97) on omassa tutkimuksessaan päätenyt. Hänen mukaansa ”toisto yhdistää yksilöitä keskusteluun, keskustelunaiheeseen ja muihin osallistujiin”.

Jos huomioidaan aineiston laajemmat kytkökset, toisto ei ole vain koheesio keino tai teeman kuljettaja, vaan sen avulla huolehditaan tiedon ja vuorovaikutuksen rakentamisen jatkuvuudesta (vrt. Tanskanen 1994). Taivoitteellinen verkkokeskustelu nojaa institutionaalisiin päämääriin – opiskelamiseen, tiedon konstruointiin – vuorovaikutuksen alaisuudessa. Toisto on keskeistä myös tälle vuorovaikutukselle eikä pelkästään keskustelun muodolliselle rakenteelle.

Institutionaalisisissa puitteissa käyty verkkokeskustelu toistaa muutakin kuin osallistujiensa sanoja ja tietoja. Aineistossa viitataan erilaisiin lähteisiin ja on vaikea sanoa, milloin osallistuja toistaa omia tietojaan, milloin jonkun toisen. Tila ei salli keskittyä tässä artikkelissa tähän näkökulmaan mainintaa enemmän, mutta lähteiden ja referoinnin osuus toiston käytössä on mahdollinen jatkotutkimuksen aihe.

Kirjallisuus

- Berglund, T. O. 2009. Disrupted Turn Adjacency and Coherence Maintenance in Instant Messaging Conversations. [online]. *Language@Internet*, 6. [Luettu 26.4.2011.] Saatavissa: <http://www.languageatinternet.de/articles/2009/2106/Berglund.pdf>
- Hakulinen, A. 2001. Minimal and Non-minimal Answers to Yes-no Questions. *Pragmatics Vol 11*, No. 1. 1–15.

- Halliday M.A.K. & R. Hasan 1976. *Cohesion in English*. London: Longman.
- Herring, S. 1999. Interactional Coherence in CMC. [Online]. *Journal of Computer-Mediated Communication, Volume 4, Number 4*. [Luettu 20.1.2011.] Saatavissa: <http://jcmc.indiana.edu/vol4/issue4/herring.html>.
- Herring, S. 1999. Interactional Coherence in CMC. [Online]. *Journal of Computer-Mediated Communication, 4 (4)*. [Luettu 20.1.2011.] Saatavissa: <http://jcmc.indiana.edu/vol4/issue4/herring.html>.
- Herring, S. 2007. A Faceted Classification Scheme for Computer-mediated Discourse. [Online]. *Language@Internet, 4*. [Luettu 15.1.2011.] Saatavissa: <http://www.languageatinternet.de/articles/2007/761>.
- Hoey, M. 1991. *Patterns of Lexis in Text*. Oxford: Oxford University Press.
- Raevaara, L. 1997. Vierusparit – esimerkinä kysymys ja vastaus. Teoksessa L. Tainio (toim.) *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino, 75–92.
- Ranta, T. 2007. *Kirjoittamisprosessi teksteinä. Tekstilingvistinen näkökulma abiturienttien tekstintuottamismenettelyihin*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 50. Joensuun yliopisto.
- Räsänen, M. 2010. *Päivä päivältä enemmän ja enemmän: Suomen toistokonstruktioita*. [Online]. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. [Luettu 17.1.2011.] Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/19663>.
- Savola, T. 2009. *Suhteita ja syrjähyppyjä. Hypertekstin rakentuminen merkityssuhteiden valossa*. [Online]. Lisensiaatintutkimus. Helsingin yliopisto. [Luettu 16.1.2011.] Saatavissa: <http://www.doria.fi/handle/10024/58900>
- Schegloff, E. A. 1996. Confirming Allusions: Toward an Empirical Account of Action. *American Journal of Sociology, Volume 102*, No 1. 161–216.
- Schegloff, E. A. 2007. *Sequence Organization in Interaction: a Primer in Conversation Analysis*. Volume 1. Cambridge: Cambridge University Press.
- Suni, M. 2008. *Toista kieltä vuorovaikutuksessa. Kielellisten resurssien jakaminen toisen kielen omaksumisen alkuvaiheessa*. Jyväskylä Studies in Humanities 94. Jyväskylän yliopisto.
- Tannen, D. 1989. *Talking Voices. Repetition, Dialogue and Imagery in Conversational Discourse*. Studies in Interactional Sociolinguistics 6. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tanskanen, S-K. 1994. Continuity and Interaction: Aspects of Lexical Cohesion in Conversation. Teoksessa S-K. Tanskanen & B. Wärvik (toim.) *Topics and Comments: Papers from the Discourse Project*. Anglicana Turkuensia 13. Turun yliopisto, 99–114.
- Tanskanen, S-K. 2006. *Collaborating towards Coherence: Lexical Cohesion in English Discourse*. Pragmatics & Beyond New Series 146. Amsterdam: John Benjamins.
- VISK = Iso suomen kielioppi – verkkoversio. 2008. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, SKS & Helsingin yliopisto. [Luettu 16.1.2011.] Saatavissa: <http://kaino.kotus.fi/visk/etusivu.php>.